

**”נואשים, מורעבים ונצורים”
עקירה בכפייה של פלסטינים ברצועת עזה בידי ישראל**

זכויות יוצרים © Human Rights Watch 2024

כל הזכויות שמורות

הודפס בארצות הברית

ISBN : 979-8-88708-177-9

עיצוב הכריכה : רפאל חימנס

ארגון Human Rights Watch מגן על זכויות של בני אדם ברחבי העולם. אנו חוקרים בדקדקנות הפרות של זכויות אדם, חושפים בהרחבה את העובדות ומפעילים על בעלי השררה לחץ כדי לכבד זכויות ולוודא שהצדק ייעשה. ארגון Human Rights Watch הוא ארגון עצמאי, בינלאומי, הפועל כחלק מתנועה לשמירה על הכבוד האנושי ולקידום המטרה של זכויות אדם לכול.

Human Rights Watch הוא ארגון בינלאומי, וצוותו פרוש על פני למעלה מארבעים מדינות. הארגון מפעיל משרדים בערים אמסטרדם, ביירות, בריסל, ברלין, גומא, גינבה, וושינגטון די.סי., טוקיו, טורונטו, יוהנסבורג, לונדון, לוס אנג'לס, מוסקבה, ניו יורק, ניירובי, סידני, סן פרנסיסקו, פריז, ציריך, שיקגו ותוניס.

למידע נוסף, אנא בקרו באתר האינטרנט שלנו : <http://www.hrw.org>.

תקציר

הדבר הראשון שחשבתי עליו היה הנכבה של 1948, חשבתי שנהרשויות הישראליות] מנסות לעשות את זה שוב, להשתלט שוב על האדמה ועל הבתים שלנו. ברגע ששמעתי את ההוראה להתפנות דרומה, התגובה הראשונה שלי הייתה: אני לא עוזב. זו לא אופציה שאעזוב את כל מה שעבדתי למענו... אבל אז התחילו ההפצצות, וההרס של הבתים שלנו, הייתי צריך להגן על המשפחה שלי. לכן עזבתי בסופו של דבר.

– ד"ר חסן, גבר בן 49 שנמלט עם משפחתו מביתו ליד ג'באליא שבצפון רצועת עזה לח'אן יונס שבדרום הרצועה, 30 בנובמבר 2023

ד"ר חסן נמלט ב-11 באוקטובר 2023 מביתו במחנה הפליטים ג'באליא שבצפון רצועת עזה לדרום הרצועה, שם ביקשו הוא ו-36 מבני משפחתו מקלט בעיר ח'אן יונס לאחר שהצבא הישראלי הורה לאנשים לעבור לשם למען ביטחונם. הוא תיאר הפצצות ישראליות בעת שהם נמלטו דרומה דרך עורק התחבורה הראשי, כביש סלאח א-דין, ותקיפות אוויריות ישראליות בהגיעם לח'אן יונס, שכל מקומות המחסה בה כבר היו מלאים עד אפס מקום; משפחתו נאלצה להתפצל כדי למצוא מקום לינה. ד"ר חסן ומשפחתו עודם עקורים בדרום הרצועה, לאחר סבבים חוזרים ונשנים של עקירה.

ב-7 באוקטובר 2023 פתחו ארגונים פלסטיניים חמושים מרצועת עזה בהתקפות מחרידות על דרום ישראל, שבמהלכן ביצעו פשעי מלחמה רבים ופשעים נגד האנושות שכוונו נגד אזרחים. ישראל הגיבה במתקפה צבאית על ארגונים פלסטיניים חמושים ברצועה. מתקפה זו, הכוללת מסע הפצצות מסיבי והתקפות קרקעיות בכל רחבי רצועת עזה, הנתונה תחת כיבוש ישראלי, נמשכת עד היום. במהלכה בוצעו התקפות בלתי פוסקות על מטרות צבאיות אבל גם תקיפות אוויריות בלתי חוקיות רבות מאוד, הרס של תשתיות אזרחיות ובתי מגורים, סגר הדוק על הרצועה, שהוביל לאסון הומניטרי והוא עולה כדי ענישה קולקטיבית של האוכלוסייה האזרחית, ושימוש בהרעבה כנשק מלחמה. מאז ימיה הראשונים של המתקפה ביצעה ישראל מעשים אלה, בשילוב עם שיטת פינוי שכשלה בעליל בשמירה על ביטחונם של הפלסטינים ברצועה ולמעשה העמידה אותם בסיכון. שום מקום ברצועה אינו בטוח. כפי שדו"ח זה יראה, פעולותיה של ישראל גרמו במכוון לעקירה המונית בכפייה של רוב האוכלוסייה האזרחית ברצועה.

לפי נתוני האו"ם, מתוך אוכלוסייה של 2.2 מיליון בני אדם ברצועת עזה נעקרו 1.9 מיליון, נכון לחודש אוקטובר 2024. דו"ח זה בוחן את התנהלותן של הרשויות הישראליות, שהובילה להיקפי עקירה חריגים אלה, ומוצא כי מעשיהן עולים כדי עקירה בכפייה. נוכח הראיות המעידות בבירור על כך שרבים ממעשי העקירה בכפייה בוצעו במכוון, הדברים עולים כדי פשעי מלחמה. הדו"ח מוצא גם כי מעשי העקירה בכפייה שממשלת ישראל מבצעת הם נרחבים ושיטתיים. מהצהרות של בכירים הנושאים באחריות פיקודית עולה כי העקירה בכפייה נעשת בכוונה תחילה, כחלק ממדיניותה של ישראל, ועל כן היא עולה כדי פשע נגד האנושות. נראה כי מעשיה של ישראל עונים גם על ההגדרה של טיהור אתני.

ישראל היא הכוח הכובש ברצועת עזה, וככזו, התנהלותה כפופה לכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי (IHL). כללים אלה – או דיני המלחמה – אוסרים העברה בכפייה, שמשמעותה עקירה בכפייה של כל אזרח הנמצא בתוך שטח כבוש; כאשר היא מבוצעת מתוך כוונה פלילית, היא פשע מלחמה. החריג היחיד לאיסור יסודי זה הוא כאשר כוח כובש מפנה אנשים למען ביטחונם או בשל שיקול צבאי הכרחי. כדי שעקירה של אזרח תהיה חוקית, על מעשיה של ישראל לעמוד גם בתנאים הבאים: (1) לוודא שננקטו אמצעי הגנה כדי שהאזרח שאולץ לעזוב את ביתו יועבר בבטחה, לא יופרד ממשפחתו ותהיה לו גישה למזון ולמים, לשירותי בריאות ותברואה ולמתקני קליטה או מקומות מחסה; (2) להבטיח שהפינוי יהיה זמני; וכן (3) לסייע בחזרת העקור לביתו בהקדם האפשרי, עם תום פעולות האיבה באזור שממנו נעקר.

ישראל טוענת כי העקירה של כמעט כל האוכלוסייה ברצועת עזה מוצדקת משום שנעשתה למען ביטחונה של האוכלוסייה ובשל שיקולים צבאיים הכרחיים, וכי היא נוקטת את הצעדים הנדרשים להגנה על אזרחים. בעלי תפקידים רשמיים בישראל טוענים כי מאחר שארגונים פלסטיניים חמושים נלחמים מתוך האוכלוסייה האזרחית, הצבא פינה אזרחים כדי שיוכל לתקוף לוחמים ולהרוס את תשתיות הארגונים, כמו מנהרות, תוך צמצום הנזק הנגרם לאזרחים – ולפיכך העקירות ההמוניות הן חוקיות. מדו"ח זה, המבוסס על ראיונות עם 39 עקורים פלסטינים פנימיים ברצועת עזה, שרובם נעקרו יותר מפעם אחת, על ניתוח מורכב של שיטת הפינוי של ישראל, על ההרס הנרחב שתועד בתצלומי לוויין, על ניתוח סרטונים ותצלומים של תקיפת אזורים ונתיבים שהוגדרו כבטוחים ועל מצבה ההומניטרי של האוכלוסייה, עולה כי טענותיה של ישראל בדבר עקירה חוקית כוזבות במידה רבה. ארגון Human Rights Watch אסף ראיות לכך שבעלי תפקידים ישראלים

מבצעים למעשה את פשע המלחמה של העברה בכפייה, שהוא הפרה חמורה של אמנות גינבה ופשע לפי אמנת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC).

אין ספק שישראל לא פינתה אזרחים פלסטינים ברצועת עזה למען ביטחונם, שהרי ביטחונם אינו נשמר במהלך הפינויים או בהגיעם לאזורים שהוגדרו כבטוחים. ישראל גם לא הציגה טיעונים משכנעים לכך שהיה לה צורך צבאי הכרחי לאלץ את רוב האזרחים הפלסטינים לעזוב את בתיהם. גם אם יכלה להוכיח צורך כזה, העקירה עדיין הייתה בלתי חוקית בשל כישלונה של ישראל בשמירה על ביטחון העקורים ועל הערובות להגנה עליהם במהלך הימלטותם ובמקומות שאליהם הועברו. שיטת הפינוי לא שמרה על ביטחון האנשים, ובמקום זאת היא שימשה פעמים רבות רק כדי לזרוע פחד וחרדה. צווי פינוי היו לא עקביים ולא מדויקים, ופעמים רבות לא נמסרו לאזרחים במועד שהותיר להם שהות מספקת שתאפשר פינוי, או לא הובאו כלל לידיעתם. צווי הפינוי אף הוצאו ללא התחשבות בצרכיהם של אנשים עם מוגבלויות, שרבים מהם אינם יכולים לעזוב ללא סיוע.

הצבא הישראלי תקף שוב ושוב נתיבי פינוי ואזורים שהוגדרו כבטוחים. במקום לעמוד בחובותיה ולספק אמצעים בסיסיים להבטחת הגישה למזון, למים, לתברואה ולשירותי בריאות, ישראל נקטה צעדים כדי למנוע את אספקתם או כדי להגביל מאוד את הסיוע ההומניטרי. יתרה מכך, על ישראל מוטלת החובה להקל בפועל על עקורים לשוב לבתיהם באזורים שבהם נפסקו מעשי האיבה, אך במקום זאת היא הפכה חלקים נרחבים מרצועת עזה לבלתי ראויים למגורים. הצבא הישראלי הרס, החרב במכוון או הסב נזק קשה לתשתיות אזרחיות, ובכללן בתי ספר ומוסדות דת ותרבות, גם לאחר שמעשי האיבה נפסקו ברובם באזור וכוחותיו שלטו בו. הצבא הישראלי גם מקים מה שנראה כמו אזורי חיץ קבועים – שטחי קרקע מאובטחים שרוקנו מיושביהם בגבול שבין ישראל לרצועת עזה, ואשר פלסטינים כנראה לא יורשו להיכנס אליהם.

צורך צבאי הכרחי והחריג הביטחוני

ככוח הכובש ברצועת עזה מוטל על ישראל נטל ההוכחה לכך שצווי הפינוי החוזרים ונשנים שלה, שהובילו לעקירה של כמעט כל אוכלוסיית הרצועה, היו הכרחיים בשל שיקולים ביטחוניים הגוברים על כל שיקול אחר, או כי הפינויים היו נחוצים למען ביטחון האוכלוסייה עצמה. המונח "הכרחי" מציב רף גבוה מאוד – למעלה מהערכה רגילה של צורך צבאי. ניתן להצדיק עקירה רק אם היא ננקטת כצעד של מוצא אחרון לשם ביצוע פעולות צבאיות שאין להן חלופות אפשריות. אין די בכך

שלאזרחים נשקף סיכון מאיום פעיל או מאיום הצפוי בסבירות גבוהה עקב פעולה (ההפצה הישראלית) שנועדה לשלול יתרון צבאי מארגונים פלסטיניים חמושים או להבטיח יתרון כזה לישראל, ככוח הכובש. כדי שצורך צבאי ייחשב להכרחי, הפעולה שמאיים הצבא לנקוט חייבת להיות כזו שסיכולה יאיים על כל יעדיו הצבאיים בעימות.

ישראל אינה יכולה להסתמך אך ורק על הימצאותם של חברי ארגונים פלסטיניים חמושים או של ציוד ומתקנים שלהם ברצועת עזה כדי להצדיק עקירה של אזרחים. עליה להוכיח כי בכל מקרה ומקרה, עקירת האזרחים הייתה האפשרות היחידה שעמדה לרשותה.

ההיתר לפנות אוכלוסייה מוגנת למען ביטחונה חל על הרחקה או העברה זמנית של אזרחים מאזור שבו נשקפות להם סכנה או פגיעה מיידית למקום בטוח יותר. הדבר מותר לשם הגנה על האוכלוסייה מפני פעולות צבאיות, מעשי איבה מתמשכים או סיכונים אחרים לביטחונה. אמנם ניתן לטעון כי היו מקרים שבהם ישראל העבירה פלסטינים ברצועת עזה לאזורים **בטוחים יותר** מהאזורים שאותם הם נצטוו לעזוב, אך דו"ח זה מראה שנתבי הפינוי והאזורים הבטוחים, כביכול, הופצו שוב ושוב, בעקביות, והדבר שומט את הקרקע מתחת לטענת הצבא הישראלי כי האנשים הועברו "למען ביטחונם".

אם אין אזורים בטוחים שאזרחים יכולים לעבור אליהם, ישראל אינה יכולה להסתמך על טיעונים בדבר ביטחונם ושלומם של האזרחים כהצדקה לפינויים. בסופו של דבר, כפי שדו"ח זה יראה, גם אם ישראל תוכל להוכיח שפעולותיה נכללות בגדר החריג לאיסור על עקירה, היא לא הבטיחה את קיומן של ההגנות המחמירות הנדרשות כדי שפינוי יהיה חוקי, והדבר מוכיח כי הוראותיה לאנשים לעבור לאזורים אחרים לא היו אלא אמתלה לעקירה בכפייה.

שיטת הפינוי

אמנם אין קריטריונים מפורטים לשיטת פינוי העומדת בדרישות המשפט ההומניטרי הבינלאומי, אולם סעיף 49 של אמנת ג'נבה קובע, בין שאר התנאים, כי אזרחים יפונו "בבטחה". במילים אחרות, המטרה הבסיסית היא להגן על אזרחים מסכנותיו של סכסוך. במקום להגן על פלסטינים ברצועת עזה, שיטת הפינוי של ישראל מעמידה אותם בסכנה.

ב-7 באוקטובר 2023 התחיל הצבא הישראלי לכתוש את רצועת עזה בתקיפות אוויריות. כעבור כמה ימים, בלילה של 12–13 באוקטובר 2023, הורה הצבא הישראלי ליותר ממיליון אנשים בצפון רצועת עזה להתפנות בתוך 24 שעות. לאחר צו הפינוי ההמוני הנרחב והדחוף הראשון באו הוראות וצווים נוספים המורים לאזרחים פלסטינים ברחבי צפון הרצועה לעזוב את בתיהם ולנוע דרומה. ישראל הנהיגה שיטת פינוי המוציאה הנחיות לא ברורות ולא מדויקות הסותרות זו את זו, ולאזרחים קשה מאוד לדעת לאן לעבור, ומתי. צווים אחרים כללו מידע חסר או סותר בשאלות לאן לעבור, מתי, ואילו יעדים הם יעדים בטוחים. הצווים תוקנו רק כעבור שעות – אם בכלל תוקנו. לדוגמה, ב-1 ביולי הוציא הצבא הישראלי צו פינוי לתושבי שכונות במזרח חי'אן יונס ורפיח, לרבות שכונת אל-פוחיארי, שבה ממוקם בית החולים האירופי, אחד מבתי החולים הגדולים ביותר בדרום רצועת עזה. בבוקר שלמחרת הוציאו הצבא הישראלי ומתאם פעולות הממשלה בשטחים (המתפ"ש) הבהרה באנגלית בחשבונות שלהם ברשת X ובה הצהירו שבית החולים אינו אמור להתפנות. דף הפייסבוק בערבית של המתפ"ש עדכן גם הוא את צו הפינוי שפורסם בו, כך שיכלול את ההבהרה. אבל הבהרה זו לא שותפה באף אחד מחשבונות המדיה החברתית של דובר צה"ל בערבית. על פי דיווחים, עד שפורסמו ההבהרות כבר התחילו אנשי סגל וחולים לנוס מבית החולים. צווים רבים פורסמו באינטרנט בפרקי זמן שבהם רשת התקשורת ברצועת עזה יצאה מכלל פעולה. עשרות צווים הוצאו לאחר שכבר החל פרק הזמן שצוין לפינוי בטוח, ואחרים הוצאו לאחר שכבר החלו תקיפות.

כאשר צווי פינוי הוצעו יעד או כיוון תנועה, הם הקצו זמן קצר בהרבה מזה הדרוש לאנשים כדי לעבור דרך מה שכבר היה אזור סכסוך פעיל. בהכללה, שיטת הפינוי של ישראל כשלה בעליל בשמירה על שלומם של אזרחים כדי שיוכלו לנוע בביטחון או להגיע למקום מבטחים ולשהות בבטחה במקום שאליו נעקרו. לא אחת חוללה שיטה זו פחד, בלבול, מצוקה וחרדה נרחבים. על פי דו"ח של הוועדה הבינלאומית הבלתי תלויה של האו"ם לחקירת השטח הפלסטיני הכבוש, כולל מזרח ירושלים, וישראל, שפורסם לאחרונה, הצבא הישראלי לא הציע סיוע לאלה שלא יכלו להתפנות בשל מוגבלות, גיל, מחלה או כל סיבה אחרת.

המצב הביטחוני בנתיבי הפינוי ובאזורים שהוגדרו כאזורי פינוי

כאשר אזרחים ניסו להתרחק מאזורים שהוכרזו כזירות קרב, הן נתיבי הפינוי והן היעדים לא היו בטוחים. אש של כוחות ישראליים פגעה באזרחים בנתיבים ששימשו לפינוי, בייחוד בציר התחבורה הראשי מצפון לדרום, דרך סלאח א-דין. בסופו של דבר, אף יעד בתוך רצועת עזה לא

היה בטוח, ותקיפות ישראליות כווננו שוב ושוב לאזורים שישראל הגדירה כאזורי פינוי, לרבות תקיפות קטלניות על מקומות שבהם עובדי סיוע הומניטרי שיתפו את קואורדינטות המיקום המדויקות שלהם עם הצבא הישראלי. ב-20 בפברואר, לדוגמה, ירה טנק ישראלי קליע בקוטר בינוני עד גדול לעבר בניין דירות רב-קומות שבו השתכנו רק אנשי צוות של ארגון רופאים ללא גבולות (MSF) ומשפחותיהם באל-מוואסי, שישראל הגדירה כאזור הומניטרי בטוח. בתקיפה נהרגו שני אנשים ושבעה נפצעו. ארגון רופאים ללא גבולות אמר שמסר את הקואורדינטות של הבניין לרשויות ישראליות, ובנוסף על כך, לא ראה אובייקטים צבאיים באזור ולא קיבל התראה לפני ההתקפה.

המצב ההומניטרי באזורים שהוגדרו כאזורי פינוי

על פי דיני המלחמה, ישראל מחויבת לנקוט צעדים כדי להבטיח לאוכלוסייה העקורה בריאות, תזונה וביטחון, אם ברצונה להסתמך על החריג לאיסור על עקירה במקרה של פינוי. במקום זאת היא עקרה אנשים לאזורים שבהם היא לא סיפקה להם מוצרים ושירותים חיוניים ובהם לא הייתה להם גישה לכל אלה. לדוגמה, כשישראל הגדירה את אל-מוואסי כאזור הומניטרי בטוח לא היו בשטח זה, שגודלו 20 קמ"ר, מים זורמים, חדרי שירותים או נוכחות של סוכנויות הומניטריות בינלאומיות שביכולתן לתאם סיוע.

במקום לעמוד בחובותיה, המענה של ישראל לתקיפות בהנהגת חמאס ב-7 באוקטובר 2023 היה לנקוט צעדים למניעת גישה לסיוע הומניטרי מספיק ברצועת עזה. תחילה היא הטילה מצור מלא על הרצועה, ניתקה שירותים ציבוריים חיוניים, לרבות מים וחשמל, לאוכלוסייה האזרחית של הרצועה, וחסמה בכוונה תחילה הכנסה של דלק וסיוע הומניטרי חיוני ביותר שהאוכלוסייה זכאית לו. מאז, ישראל הסבה נזק והרסה משאבים החיוניים למימושן של זכויות אדם, ובהם בתי חולים, בתי ספר, תשתיות מים ואנרגיה, מאפיות ושטחים חקלאיים, והתירה רק גישה מוגבלת לשירותים הומניטריים, שאין די בה למילוי הצרכים החיוניים של האוכלוסייה. כתוצאה מכך, ברצועת עזה מתחולל משבר הומניטרי. ילדים מתו מתת-תזונה ומהתייבשות, ונכון לחודש אוקטובר 2024, מתוך אוכלוסייה של 2.2 מיליון איש ברצועה, 1.95 מיליון צפויים לסבול מחוסר ביטחון תזונתי בדרגות "קטסטרופה", "מצב חירום" או "משבר", על פי Integrated Food Security and Nutrition (IPC) Phase Classification – כלי לשיפור הניתוח וקבלת ההחלטות בנוגע לביטחון תזונתי. הדו"ח

מוסיף ומציין כי "סכנת הרעב בין נובמבר 2024 לאפריל 2025 תתקיים כל עוד הסכסוך יימשך והגישה לשירותים הומניטריים תהיה מוגבלת".

מאז ינואר 2024 הורה בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) שלוש פעמים על נקיטת צעדים זמניים במסגרת התביעה של דרום אפריקה, לפיה ישראל מפירה את האמנה למניעת רצח עם משנת 1948. ב-26 בינואר 2024 הורה בית הדין לישראל "לנקוט צעדים מידיים ויעילים כדי לאפשר אספקת שירותים בסיסיים וסיוע הומניטרי הדרושים בדחיפות... ברצועת עזה". למרות הוראה מחייבת זו המשיכה ישראל להגביל או לחסום סיוע. בית הדין ציין כי "תנאי החיים הקטסטרופליים של הפלסטינים ברצועת עזה הידרדרו עוד יותר", אֶזְכֵּר את "המניעה הממושכת והנרחבת של מזון וצרכים בסיסיים אחרים", ובמאוס 2024 הוא פרסם הודעה על אמצעים נוספים והורה לישראל להבטיח את אספקת השירותים הבסיסיים והסיוע ההומניטרי הדרושים בדחיפות, "לרבות מזון, מים, דלק, מחסה, בגדים, דרישות היגיינה ותברואה, לצד סיוע רפואי, כולל ציוד ותמיכה רפואיים". צו שלישי של בית הדין, שיצא ב-24 במאי, דרש מישראל "להשאיר את מעבר רפיח פתוח לאספקה לא מוגבלת, בהיקף רחב, של שירותים בסיסיים וסיוע הומניטרי הדרושים בדחיפות". בשעת פרסום דו"ח זה מעבר רפיח עדיין סגור, מאז שכוחות ישראליים השתלטו עליו ב-7 במאי 2024.

יצירת תנאים המונעים שיבה

המשפט ההומניטרי הבינלאומי דורש שכל פינוי של אוכלוסייה יהיה זמני, ולאנשים יותר לשוב לבתיהם.

כוחות ישראליים הרסו את רוב תשתיות המים, התברואה, התקשורת, האנרגיה והתחבורה ברצועת עזה, וכן את בתי הספר ובתי החולים שלה. הם הרסו והשחיתו בשיטתיות מטעים, שדות וחממות. כל כך הרבה תשתיות אזרחיות נהרסו עד כי חלק גדול מרצועת עזה אינו ראוי למגורים – מה שאינו עולה בקנה אחד עם חובתה של ישראל להבטיח שאזרחים יוכלו לשוב עם שוך מעשי האיבה באזור המושפע מהם. הדברים התרחשו במידה רבה לאחר שבכירים ישראלים אמרו במפורש שמטרת ההפצצות היא גרימת נזק, לא דיוק. הבנק העולמי העריך כי נכון לינואר 2024, למעלה מ-60 אחוזים מבנייני המגורים ולמעלה מ-80 אחוזים מהמתקנים המסחריים ברצועת עזה ניזוקו או נהרסו. עד אוגוסט 2024 כבר נהרסו או ניזוקו קשה למעלה מ-93 אחוזים מבתי הספר ברצועת עזה, וכך גם כל האוניברסיטאות שפעלו בה. תכנית הסביבה של האו"ם ציינה את ההשפעות חסרות התקדים של המלחמה על הסביבה – השפעות החושפות את הקהילה לזיהומי

קרקע, מים ואוויר ההולכים וגוברים במהירות ולסכנות של נזק בלתי הפיך למערכות האקולוגיות הטבעיות שלה. נכון ליולי, ארגון הבריאות העולמי (WHO) מנה למעלה מאלף התקפות על מתקני בריאות בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז 7 באוקטובר 2023, וציין שבעת כתיבת הדברים אין בתי חולים מתפקדים ברפיח, העיר הדרומית ביותר ברצועת עזה. סוכנות האו"ם לפיתוח (UNDP) העריכה כי שיקום רצועת עזה יעלה 40–50 מיליארד דולר וידרוש מאמץ בקנה מידה שלא נראה כמותו מאז מלחמת העולם השנייה.

ישראל גם ביצעה הריסות מכוונות ומבוקרות, לרבות יצירת "אזור חיץ" מורחב וסלילת כביש חדש המפצל את רצועת עזה לשניים במה שקרוי "מסדרון נצרים". פעולות אלה משנות לצמיתות את הקרקע שעליה הן נעשות וכרוכות בהריסת בתים ותשתיות אזרחיות אחרות, והן מעידות על כוונה למנוע מאזרחים פלסטינים ברצועת עזה לשוב לאחר תום מעשי האיבה. כדי שעקירה בכפייה תעלה כדי פשע מלחמה היא אינה חייבת להיות עקירה לצמיתות, אבל ברור לגמרי שרבים מהפלסטינים ברצועת עזה, אם לא רובם, אכן יעקרו לצמיתות, נוכח היקף החורבן ברצועה.

ארגון Human Rights Watch קורא לישראל לכבד את זכותם של אזרחים פלסטינים לשוב לאזורים שמהם הם נעקרו ברצועת עזה. יש לזכור כי 80 אחוזים מאוכלוסיית הרצועה הם פליטים וצאצאים של פליטים, אנשים שגורשו או ברחו בשנת 1948 מהאזור שהוא היום ישראל, במהלך מה שהפלסטינים מכנים "הנכבה". לכל אדם עומדת הזכות לשוב לארצו, זכות המעוגנת באמנות רבות לזכויות אדם; זכות זו של פליטים פלסטינים אושרה בהחלטות העצרת הכללית של האו"ם החל משנת 1948. במשך עשרות שנים שללו הרשויות הישראליות זכות זו בעקביות ומנעו מפליטים פלסטינים לשוב. תקדים היסטורי זה מרחף מעל ראשם של פלסטינים ברצועת עזה: אלה מהם שארגון Human Rights Watch ראיין אמרו לא אחת שהם עוברים נכבה שנייה. ההפרות של המשפט הבינלאומי שבוצעו נגד פלסטינים שאולצו לעזוב את בתיהם לפני למעלה מ-75 שנה ממשיכות להתבצע נגדם ונגד צאצאיהם כיום, כאשר הזכות לשוב לצמיתות עדיין נשללת ממיליוני פלסטינים, לרבות אלה המתגוררים ברצועת עזה במהלך מעשי האיבה הנוכחיים.

עקירה בכפייה כפשע נגד האנושות

עקירה בכפייה עלולה לעלות כדי פשע נגד האנושות כאשר היא מבוצעת כחלק מ"התקפה נרחבת או שיטתית המכוונת נגד אוכלוסייה אזרחית" – כלומר ביצוע חוזר ונשנה של פשעים כאלה כחלק ממדיניות ממשלתית. עקירה בכפייה מוגדרת באמנת רומא כפשע נגד האנושות – גירוש או

העברה בכפייה, דהיינו עקירה בכפייה של אנשים מאזור שבו הם שוהים כדין, באמצעות גירוש או פעולות כפייה אחרות, ללא עילה המותרת במשפט הבינלאומי.

בכירים בממשלת ישראל ובקבינט המלחמה הצהירו שוב ושוב על כוונתם לעקור בכפייה את האוכלוסייה, והם הכריזו על יעדה של מדיניותם זו לכל אורך העימות, החל מימיה הראשונים של המלחמה ועד למעלה משנה לאחר מכן. שרים בממשלה הכריזו כי שטחה של רצועת עזה יצומצם, כי עזה המופצצת והמיושרת יפה מתמיד, וכי קרקע תימסר למתנחלים. לדברי אבי דיכטר, שר החקלאות וביטחון המזון של ישראל, "אנחנו עכשיו מגלגלים בעצם את נכבת עזה". הצהרות ופעולות של גורמים ישראליים רשמיים מלמדות על כך שהם מיישמים תכנית להפיכת חלקים נרחבים של רצועת עזה לאזורי "חיץ" או למסדרונות, שבהם פלסטינים לא יורשו לגור. אמנם ראש הממשלה בנימין נתניהו מצהיר מפעם לפעם על כוונה הפוכה, אולם כפי שעולה מדו"ח זה, בשילוב עם הצהרות-כוונות של בכירים בממשלה, לרבות ראש הממשלה נתניהו, מעשי הרשויות והצבא הישראליים לכל אורך העימות מעידים על המדיניות הממשלתית שביסודם – להעביר בכפייה חלק ניכר מאוכלוסיית הרצועה, אם לא את רובה. במקום לספק את צרכיה של אוכלוסיית העקורים, הרשויות הישראליות הגבילו במכוון את הסיוע ההומניטרי והשתמשו בהרעבה כנשק מלחמה. הצבא הישראלי חולל הרס נרחב ברצועת עזה; חלק ניכר מהרס זה נגרם בשל התנהלות פזיזה במהלך מעשי האיבה או במסגרת של מעשי השחתה מכוונים של אדמות ומבנים לאחר השתלטות הצבא על האזור.

מהמספר העצום של אזרחים פלסטינים שגורשו מעל אדמתם ברצועת עזה, מהאופן שבו הם נעקרו ומהניסיונות למנוע כל אפשרות לחזרתם עולה כי מדובר בעקירה בכפייה נרחבת, שיטתית ומכוונת העולה כדי פשע נגד האנושות.

טיהור אתני

אמנם "טיהור אתני" אינו מונח משפטי רשמי או פשע מוכר במשפט הבינלאומי, אולם בדו"ח הסופי של ועדת המומחים של האו"ם לענייני יוגוסלביה לשעבר הוא הוגדר כמדיניות של קבוצה אתנית או דתית המכוונת לדחיקת אוכלוסייה אזרחית מקבוצה אתנית או דתית אחרת מאזורים גיאוגרפיים מסוימים, באמצעות אלימות והטלת פחד. כפי שדו"ח זה מבהיר היטב, עקירת הפלסטינים ברצועת עזה התנהלה באמצעות הפרות חמורות של זכויות אדם ושל המשפט ההומניטרי הבינלאומי, לרבות פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.

מעשיהן של הרשויות הישראליות ברצועת עזה הם פעולות של קבוצה אתנית או דתית אחת לדחיקת פלסטינים, קבוצה אתנית או דתית אחרת, מאזורים בתוך רצועת עזה, באמצעים אלימים. העקירה בכפייה המאורגנת של פלסטינים ברצועת עזה דחקה חלק ניכר מהאוכלוסייה הפלסטינית מאדמות ומאזורים מסוימים ברצועה, שהיו ביתם זה עשורים ודורות. התנהלות זו ניכרת במיוחד באזורים שהוחרבו, הורחבו ופוננו כדי לשמש כאזורי חיץ וכמסדרונות ביטחון. סביר להניח שבכוונת הכוחות הישראליים להבטיח שאזורים אלה ייוותרו ריקים ומטוהרים מפלסטינים לצמיתות, וכי הם יישלטו בידי כוחות ישראליים שיתפסו את מקומם. מעשים אלה, כאשר בוחנים אותם יחדיו, מעידים על כך שהרשויות הישראליות נוקטות מדיניות של טיהור אתני, לכל הפחות באזורי החיץ ובמסדרונות הביטחון ברצועת עזה.

היעדרו של מתן דין וחשבון בגין הפרות חמורות של המשפט הבינלאומי בשטחים הפלסטיניים הכבושים מזין זה שנים רבות סבבים חוזרים ונשנים של הפרות. קורבנות של הפרות חמורות בישראל ובפלסטין נתקלים זה עשרות שנים בחומה בצורה של מתן פטור מעונש לאחראים להן. במהלך העימות הנוכחי ניתקה ישראל את אספקת המזון, המים והחשמל, החיונית לחייהם של 2.2 מיליון בני אדם הנתונים זה 17 שנה תחת סגר. משפחות שלמות נמחקו ממרשם האוכלוסין, מערכות הבריאות והחינוך נהרסו, מחוזות שלמים הוחרבו עד היסוד – וכל אותה עת קורבנות ההפרות הללו מכונים "חיות אדם". אוכלוסייה שלמה נענשת בעונש קולקטיבי כשישראל מונעת ממנה לקבל סיוע הנחוץ לה נואשות. דיני המלחמה ברורים: מעשי זוועה שמבצע צד אחד אינם מצדיקים מעשי זוועה שמבצע הצד השני. שום צד לשום סכסוך אינו מעל לכללי המשפט ההומניטרי הבינלאומי. חיי ישראלים וחיי פלסטינים ראויים לאותו כבוד וזכאים לאותה הגנה, ופגיעה בכל אחד מהצדדים צריכה לעורר זעם שווה. נוכח אופיין החמור של ההפרות שבוצעו ותועדו בדו"ח זה, ונוכח האקלים הרווח של מתן פטור מעונש בגין פשעים אלה, ארגון Human Rights Watch דחק במשך שנים במשרד התובע של בית הדין הפלילי הבינלאומי לנהל חקירה רשמית בהתאם לחוקת בית הדין, והוא מברך על החלטת התובע לבקש צווי מעצר בהקשר של המצב במדינת פלסטין.

מניעת חזרתם של תושבים עלולה גם לעלות כדי פשע נגד האנושות – "מעשים לא אנושיים אחרים", בהתאם לסטנדרט שנקבע בערכאה קדם-משפטית של בית הדין הפלילי הבינלאומי במקרה של המצב בבנגלדש/מיאנמר, כאשר מניעה זו גורמת לסבל רב, או לפגיעה חמורה

בבריאות הנפשית או הגופנית, והיא נעשית כחלק ממתקפה נרחבת או שיטתית על אוכלוסייה אזרחית, במסגרת מדיניות ממשלתית לביצוע פשע זה.

ארגון Human Rights Watch קורא לתובע לחקור את העקירה בכפייה ואת שלילת זכות השיבה בידי הרשויות הישראליות בחשד לפשע נגד האנושות.

ארגון Human Rights Watch קורא לכל הממשלות לתמוך בפומבי בבית הדין הפלילי הבינלאומי, להגן על עצמאותו ולגנות בפומבי מאמצים לחבל בעבודתו ולהטיל אימה על נושאי משרות בבית הדין ועל מי שמשתפים פעולה עם מוסד זה. מעל לכול, ארגון Human Rights Watch קורא לישראל להפסיק בדחיפות ולאלתר את העקירה ההמונית בכפייה של פלסטינים ברצועת עזה.

המלצות

לרשויות הישראליות

- להפסיק לאלתר עקירה בכפייה וענישה קולקטיבית של אזרחים פלסטינים ברצועת עזה.
- כל עוד נמשכות פעולות האיבה, ובמקומות שבהם הפינוי בלתי נמנע, ליישם שיטת פינוי המספקת לאוכלוסייה האזרחית מידע מדויק ועדכני, לרבות הנחיות כיצד להגיע בבטחה לאזורי הפינוי. על שיטת פינוי זו להבטיח את שלומם של העקורים, לוודא כי יש להם מחסה הולם ולעמוד בדרישות הומניטריות אחרות.
- בעת הוצאת צווי פינוי, להביא בחשבון את צורכיהם של אנשים עם מוגבלויות ושל חולים ופצועים, שרבים מהם אינם יכולים לעזוב ללא סיוע. לוודא שבאזורי הפינוי ניתן לענות על צורכיהם של אנשים עם מוגבלויות ושל חולים ופצועים.
- להצהיר בפומבי שכל עקירה של תושבים ברצועת עזה היא זמנית וכי התושבים יוכלו לשוב לבתיהם ולאזורים שמהם פונו מיד עם תום פעולות האיבה או כאשר הסיבה לעקירה תחדל מלהתקיים, לפי המועד המוקדם מביניהם.
- לציית לכל הצווים הזמניים שהוציא בית הדין הבינלאומי לצדק במסגרת תביעתה של דרום אפריקה, לפיה ישראל מפרה את האמנה למניעת רצח עם משנת 1948.
- לשים קץ להתקפות המכוונות או חסרות ההבחנה ולהתקפות בלתי חוקיות אחרות על אובייקטים אזרחיים באזורי המוצא של העקורים – לרבות התקפות על מתקנים חיוניים להישרדות, ובהם תשתיות מים ותברואה, בתי מגורים ואדמות חקלאיות – ההופכות אזורים אלה לבלתי ראויים למגורים.
- לשים קץ להריסות המוניות ברצועת עזה – לרבות ב"אזור החיץ" ולאורך ציר נצרים וציר פילדלפי – העלולות להפר את האיסורים החלים על פי דיני המלחמה על תקיפת אובייקטים אזרחיים ועל עקירה בכפייה של אזרחים.
- להפסיק לחסום הכנסה של סיוע לרצועת עזה – בייחוד מזון, לרבות פריטים הדרושים לילדים הזקוקים לתזונה מיוחדת, מים, תרופות, אביזרי סיוע ודלק – באמצעות פתיחה מלאה של מעברי הגבול, פתיחה לאלתר של מעברים נוספים והימנעות מהטלת הגבלות בלתי מוצדקות המונעות הכנסה של מוצרים הומניטריים לרצועה.
- להסיר את הסגר המוטל על רצועת עזה ולאפשר תנועה חופשית של אזרחים וסחורות אל הרצועה וממנה, בכפוף לסריקות פרטניות ולבדיקות פיזיות לצורכי ביטחון, רק כפי הנדרש

ועל פי קריטריונים שקופים; לפרסם רשימות של פריטים אסורים העולות בקנה אחד עם הסטנדרטים הבינלאומיים בנוגע לפריטים "דו-שימושיים", ולספק נימוקים בכתב לכל דחייה ואפשרות לערעור.

- להסיר את התווית "דו-שימושי" מעל אספקה לצרכים רפואיים, אביזרי סיוע וטכנולוגיה נגישה כגון משקפי ראייה, כיסאות גלגלים, הליכונים, מקלות הליכה, מכשירי שמיעה ואביזרי סיוע אחרים הדרושים לאנשים עם מוגבלויות ולאנשים עם מחלות כרוניות. ההגבלה המוטלת על פריטים אלה גורמת באופן בלתי נמנע לפגיעה באזרחים – פגיעה שאינה מידתית ביחס לכל יתרון צבאי צפוי.
- לחדש את הגישה לשירותי חשמל, מים ותקשורת.
- לפתוח מחדש את הצד הישראלי של מעבר רפיח בגבול מצרים כדי להבטיח שאזרחים פלסטינים ברצועת עזה שיבחרו לממש את זכותם לצאת ולבקש טיפול רפואי או הגנה בינלאומית מחוץ לגבולות הרצועה יוכלו לעשות זאת, תוך הבטחת זכותם לשוב אליה.
- עם תום פעולות האיבה, לאפשר לסוכנויות בינלאומיות, לשותפים מקומיים ולארגונים לא ממשלתיים גישה לביצוע הערכות ותכניות לצורכי שיקום, לרבות פינוי של נפלי תחמושת, ולתמוך בהם כדי שיוכלו להתחיל בשיקום בהקדם האפשרי.
- לעמוד בקשר ולשתף פעולה עם סוכנויות בינלאומיות, עם שותפים מקומיים ועם ארגונים לא ממשלתיים לצורך בניית מקומות מחסה ואספקת שירותים שיאפשרו לאזרחים עקורים לשוב לאתרים ברצועת עזה שבהם היו בתיהם לפני פרוץ מעשי האיבה, אם הם רוצים לעשות זאת.
- לכבד את זכותם של כל הפלסטינים ברצועת עזה ומחוצה לה לשוב לבתיהם או לאזורי המוצא שלהם – בעזה, בחלקים אחרים של השטח הפלסטיני הכבוש או בישראל.
- לשתף פעולה עם בית הדין הפלילי הבינלאומי, לרבות היענות לבקשות לקבלת סיוע וגישה.
- להקים מנגנון הוגן, נגיש ועצמאי למתן פיצויים בגין הפרות חמורות של זכויות האדם של פלסטינים ברצועת עזה, לרבות פיצוי כספי, השבה, עשיית צדק וערובה לאי-הישנות, תוך הבטחה שזכויותיהם של הקורבנות יעמדו במרכז התהליך. על מנגנון זה לכלול פיצויים על כל עקירה בכפייה או הרס בלתי חוקי של רכוש.
- לשתף פעולה עם כל מרשם נזקים בינלאומי למטרות של מתן פיצויים, כפי שנדרש בהחלטת העצרת הכללית של האו"ם מ-13 בספטמבר 2024.

למצרים

- להשאיר את צידו של מעבר רפיח שבשליטת מצרים פתוח לאזרחים פלסטינים המבקשים לממש את זכותם לצאת מרצועת עזה, בהתאם לחובת אי-ההחזרה החלה במשפט הבינלאומי המנהגי – החובה לא לגרש או להחזיר אנשים למקום שבו הם יהיו נתונים בסכנת רדיפה, עינויים או פגיעה חמורה אחרת.
- להבטיח שפלסטינים הנמלטים מרצועת עזה יקבלו תמיכה ושירותים בסיסיים, לרבות גישה לשירותי בריאות, חינוך והגנה, ולהקל על פלסטינים מרצועת עזה, שבידיהם אפשרויות חוקיות, לצאת למדינות אחרות.

לכל המדינות

- לגנות בפומבי את העקירה בכפייה של האוכלוסייה האזרחית ברצועת עזה בידי ישראל ולהוקיעה כפשע מלחמה וכפשע נגד האנושות, וכך גם באשר להפרות אחרות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי, של משפט זכויות האדם הבינלאומי ושל המשפט הפלילי הבינלאומי בידי הרשויות הישראליות, ולקרוא להן לחדול לאלתר מביצוע פשעים אלה ולשתף פעולה עם גופי שיפוט ומגנוני חקירה בינלאומיים.
- להגביר את הלחץ הציבורי והפרטי על ממשלת ישראל כדי שתשים קץ להפרות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי במהלך פעולות האיבה, תקיים באופן מלא את חובותיה, את הצווים המחייבים ואת חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק, ותבטיח הכנסה של סיוע מספיק והולם ושל אספקת שירותים בסיסיים לרצועת עזה ואת חלוקתם הבטוחה בכל רחבי הרצועה. לשקול, בהקשר זה, הערכה מחדש והשעיה אפשרית של הסכמים דו-צדדיים עם ישראל, כגון הסכם אזור הסחר החופשי בין ישראל למדינות האיחוד האירופי, כפי שהציעו ממשלות ספרד ואירלנד, והסכם הסחר החופשי בין ארצות הברית לישראל.
- להשעות את הסיוע הצבאי ואת מכירות הנשק לישראל כל עוד כוחותיה מפירים את המשפט ההומניטרי הבינלאומי בלי לשאת בעונש על כך.
- לאכוף חקיקה מקומית המגבילה העברת נשק וסיוע צבאי בגין הפרות של זכויות האדם הבינלאומיות והמשפט ההומניטרי.
- לתמוך בפומבי בבית הדין הפלילי הבינלאומי, להגן על עצמאותו ולגנות בפומבי מאמצים לחבל בעבודתו ולהלך אימים על בית הדין, על נושאי משרות בו ועל מי שמשתפים פעולה עימו.

- לקרוא לממשלת ישראל לאפשר גישה לפקחים בינלאומיים, עצמאיים, לרבות אלה הקשורים להליכים מיוחדים של האו"ם.
- להטיל סנקציות ממוקדות, לרבות איסורי מסע והקפאת נכסים, על גורמים רשמיים ישראלים שקיים מידע מהימן המצביע על מעורבותם בהפרות חמורות מתמשכות, במטרה לשים קץ להפרות הללו.
- לטפל בפטור המתמשך מעונש שניתן לרשויות הישראליות ולארגונים פלסטיניים חמושים בגין פשעים חמורים, על פי החוק הבינלאומי, ולתמוך במתן פיצויים לכל הקורבנות של הפרות חמורות של זכויות האדם.
- לתמוך ביצירת מרשם של נזקים שנגרמו לאנשים בשטח הפלסטיני הכבוש עקב פעולות בלתי חוקיות של ישראל, לצורך חישוב פיצויים.

למדינות התורמות, לחברות מסחריות, לאו"ם ולסוכנויות הומניטריות אחרות, וכן למשקיעים

- לא לספק מימון או שירותים כאשר קיים סיכון ממשי שהם יתרמו לביצוען של הפרות חמורות של זכויות האדם.
- לוודא שכל ההערכות, התכניות וההכנות בנוגע למאמצי השיקום ברצועת עזה נעשות בשיתוף פעולה עם הקהילות הפלסטיניות בה ומתבססות על מימוש זכויות האדם של האוכלוסייה, ולא להסתמך על המצב הקודם כנקודת מוצא, זאת לנוכח חומרת הנזקים שנגרמו עקב הסגר הבלתי חוקי שישראל הטילה על הרצועה במשך 17 שנים.

לתובע של בית הדין הפלילי הבינלאומי

- לחקור את העקירה בכפייה ואת שלילת זכות השיבה בידי רשויות ישראליות בחשד לפשע נגד האנושות.